

Bu Adları Kim Veriyor?

Gökcisimlerine verilen ilginç adların kökenini hepimiz merak ederiz Gökcisimlerinin bazıları adlarını mitolojik kahramanlardan, bazıları da hayvan, eşya ya da çevremizdeki çeşitli varlıklardan alır. Adların bir kısmı eski Yunanca, Arapça, bazıları da Türkçedir. Hatta bir kısmı ne olduğu pek anlaşılmayan harflerden ve rakamlardan oluşur. Köşemizde bu ay gökcisimlerine verilen adların kökenine ve güncel adlandırmanın nasıl yapıldığına kısaca değineceğiz.

Günümüzde bu adlandırmaların resmîyet kazanması için Uluslararası Astronomi Birliği'nin onayını alması gerekiyor. Ancak geçmişte yapılmış adlandırmalar genellikle aynen kullanılıyor.

Takımyıldızlarla başlayalım. Takımyıldızlara verilen adlar genellikle Eski Yunanlar'ın verdiği adlardır. Bu takımyıldızların adları birtakım canlı varlıklardan, günlük hayatta kullanılan araç ve gereçten ya da mitolojiden gelir. Eski Yunanlar güney yarıküreye gitmediklerinden güney gökküredeki takımyıldızlara buraya giden ilk denizcilerce ad verilmiş. Denizcilerden ne beklenir? Elbette Pupa, Yelken, Karina, Pusula, Altılık gibi adlar.

Yıldızların parlak olanlarına verilen adlar genellikle Arapça'dan gelmez. Günümüze değin hazırlanan çeşitli yıldız kataloglarında farklı adlandırmalara gidilmiş. 1600'lerin başlarında Johann Bayer adlı gökbilimci, hazırladığı Uranometria adlı yıldız atlasında, yıldızları tanımlamak için Yunan alfabesindeki harfleri yıldızın bulunduğu takımyıldızın başına getirmiş. Örneğin Kuğu (Cygnus) Takımyıldızı'nın en parlak yıldızını Alfa (α) Kuğu, ikinci parlak yıldızını Beta (β) Kuğu olarak adlandırmış. Yunan alfabesindeki 24 harfin bazı takımyıldızlardaki tüm parlak yıldızları adlandırmakta yetersiz kaldığı durumlarda, birbirine yakın konumda yer alan yıldızları adlandırırken, aynı harf yanına bir sayı eklenerek kullanılmış. π_1 Orionis, π_2 Orionis gibi.

1712 yılında, İngiliz gökbilimci John Flamsteed, takımyıldızlardaki yıldızları batıdan doğuya doğru numaralandırdı. Bu yöntem, harita üzerinde bir yıldız bulurken büyük kolaylık sağladı. Flamsteed katalogundan bir örnek verecek olursak, 33 Orion, 32 Orion'un hemen doğusunda, 34 Orion'un hemen batısında yer alır. Flamsteed bu şekilde 2682 yıldız numaralandırmış.

Günümüzdeki modern yıldız haritalarında yıldızın adı yoksa Bayer harfi, o da yoksa Flamsteed numarası verilir.

Günümüze kadar hazırlanmış çeşitli kataloglar olmasına karşın, sönük yıldızlar için bugün yaygın olarak kullanılan yıldız kataloğu Annie J. Cannon'un 1911-1915 tarihleri arasında hazırladığı Henry Draper (HD) yıldız kataloğudur. Yıldızların batıdan doğuya doğru sıralandığı bu katalog, 225.000 yıldız içeriyor ve her birinin tayf türü veriliyor.

Yıldız kümeleri, bulutsular ve gökadalara gibi derin gökyüzü cisimleri için hazırlanmış birçok katalog olmasına karşın, özellikle amatör gökbilimciler tarafından en çok kullanılanları Messier Kataloğu ve NGC'dir (New General Catalogue).

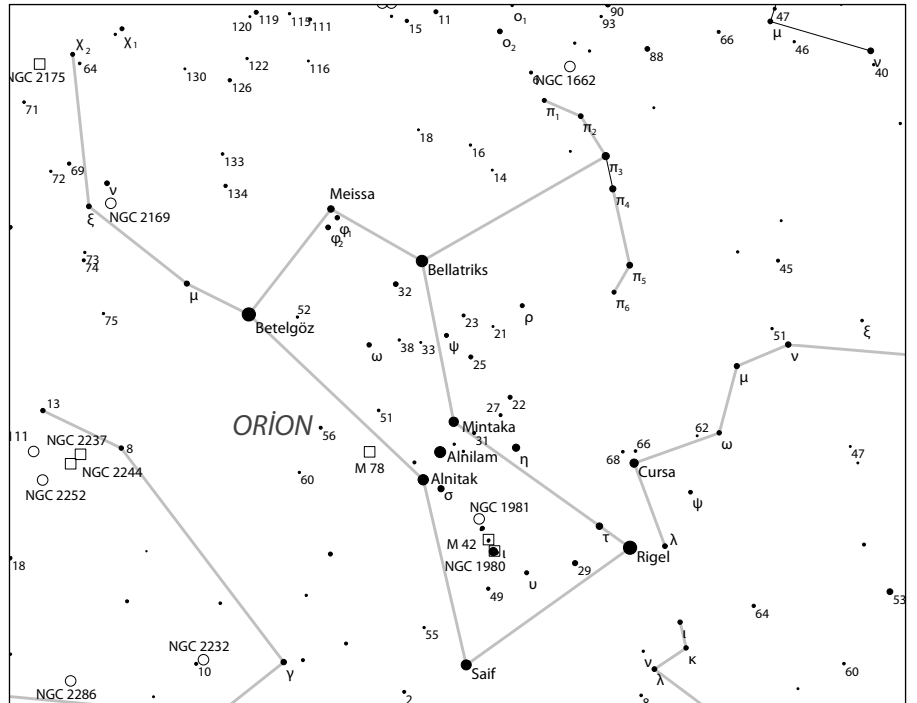
1700'lü yıllarda yaşamış Fransız gökbilimci Charles Messier, bu cisimleri kuyruklu yıldızlarla karıştırmamak için bir katalog hazırlamış. Messier Kataloğu olarak bilinen bu katalog, 110 gökcisiminden oluşuyor. Bu katalogta, çoğunluğu kuzey yarıkürede yer alan bulutsu, yıldız kümesi ve gökada gibi çeşitli parlak gökcisimleri yer alıyor. Messier onları keşif sırasına göre numaralandırmış ve numaranın önüne bir "M" harfi koymuş. Örneğin Orion Bulutsusu Messier Kataloğu'nda M42 olarak adlandırılır. M42'nin yanı sıra en ünlü Messier cisimleri arasında, Ülker Açık Yıldız Kümesi (M45), Herkül Kümesi (M13), Andromeda Gökadası (M31) var.

Messier, 15 kuyruklu yıldız keşfine imza attı. Ancak bunların çoğu bugün anımsanmıyor. Messier Kataloğu, yaklaşık iki yüzyıl önce hazırlanmış olmasına karşın, içerdiği gökcisimleri amatör (bazen de profesyonel) gökbilimcilerin en çok gözlediği gökcisimleri.

Danimarkalı gökbilimci John Dreyer tarafından hazırlanan NGC (New General Catalogue), sadece yıldız kümeleri, bulutsular ve gökadalara için hazırlanmış kataloglar arasında, Messier kataloğundan çok daha kapsamlıdır. Adında "new" yani "yeni" sözcüğü bulunmasına karşın, bu katalog 120 yıl önce hazırlanmış. Başlangıçta 7840 gökcismi içeren katalog, daha sonra yine Dreyer tarafından yeniden düzenlenerek Index Catalogues (IC) adını aldı. IC ile 13.226 gökcismi kataloglandı. NGC kataloğu, günümüzde de yeni düzenlemeleriyle kullanılıyor.

Yine amatör gökbilimcilerin ilgi alanına girebilen değişen yıldızların, küçük gezegenlerin (asteroitlerin), gezegenlerin ve uydularının, ötegezegenlerin, Ay'ın ve diğer gökcisimlerindeki yüzey şekillerinin her birinin kendine özgü adlandırma yöntemleri var. Bunlar bu sayıda anlattığımız takımyıldız, yıldız ve derin gökyüzü cisimlerinin adlandırma yöntemlerine göre çok daha karmaşık. Yerimiz kalmadığından bu adlandırmaların nasıl yapıldığını önümüzdeki sayıda ele alacağız.

Tipik bir yıldız haritasında parlak yıldızlar adlarıyla verilir. Daha sönük olanlar Bayer harfleriyle, Bayer harfine sahip olmayanlara Flamsteed numaralarıyla verilir. Haritada yine M42 ve M78 gibi Messier kataloğundaki ve NGC 1981 gibi NGC kataloğundaki cisimler işaretlenmiş durumda.

9 Şubat

Mars ile Ay yakın görünümde

10 Şubat

Venüs ile Uranüs çok yakın görünümde

13 Şubat

Satürn ile Ay yakın görünümde

25 Şubat

Venüs ile Ay yakın görünümde

1 Şubat 22.00
15 Şubat 21.00
29 Şubat 20.00

Şubat'ta Gezegenler ve Ay

Merkür, ay boyunca giderek Güneş'e yaklaşacak. Bu süre içinde ufuktan yüksekliği çok az olacağından Şubat'ta gözlenemeyecek.

Venüs gökyüzünde giderek Güneş'ten uzaklaşmaya devam ediyor ve bu sıralar gece gökyüzünde Ay'dan sonraki en parlak gökcsimi. Venüs, 10 Şubat'ta Uranüs ile çok yakın bir konumda olacağından, dürbünle veya küçük bir teleskopla iki gezegen bir arada görülebilir. 25 Şubat'ta Venüs ile Ay batı ufku yakın konumda olacak.

Mars ay boyunca tüm gece gökyüzünde. Gezegenin parlaklığı yavaşça artarak ay sonunda -1,0 kadar olacak, böylece Mars gecenin en parlak gökcsimleri arasında yer alacak.

Birkaç aydır gecelerimizi süsleyen Jüpiter, geceyarısından önce batıyor. Yavaş yavaş gözlem süresi azalsa da Venüs'ten sonra gecenin en parlak gökcsimi.

13 Şubat geceyarısı güneydoğu ufku

Parlaklığı ay boyunca pek değişmeyecek olan Satürn geceyarısına doğru doğuyor ve gündoğumuna kadar Başak Takımyıldızı'nın parlak üyesi Spika ile birlikte parlıyor. 13

25 Şubat akşamı batı-güneybatı ufku

Şubat'ta bu ikiliye Ay da katılacak.

Ay 7 Şubat'ta dolunay, 14 Şubat'ta sondördün, 21 Şubat'ta yeniay hallerinde olacak.